

Пеђа Милосављевић

Пошера за њејзажима

Рој њозлаћених скакаваца. Велика зелена равница њрошарана белим мрљама. Река која цвили и урла без њресћанка. Изврнуће једрилице и бели расџлинући бродови. Морско дно њосушо смарајдом...

Овде те чекају и друге примамљиве слике из природе. Довољно је само да за тренутак будеш сапутник сликару и писцу Пеђи Милосављевићу, на његовом путовању ка мору.

Пред полазак на сва места дуж прозора седа златно сунце. И ускаче рој позлаћених скакаваца. Пошли су са околних поља да траже зрела жита и до костију да оглођу све вршалице на овом путу.

Колубара се крије између врба. Река у којој се нико не купа. Песак је нетакнут, бео, чедан, без голих тела, украшен једино сенкама високих кукуруза. Неколико скакаваца раздрагано искаче у овај сунчани предео са новим тајанственим нагоном.

Прошли смо тихи Милановац. Чачак је мирисао на свеже машине и локомотиве. Јуримо уз мутну Моравицу између Каблара и Овчара. Пењемо се, с напором, уз голу гломазну планину. Ево нас најзад на самом врху међу птицама и облацима, између два ветра, у високој трави и цвећу које лелуја. Летимо над црним шинама. Под нама, у подножју, велика зелена равница, прошарана белим мрљама за које још не знамо да ли су куће или рубље. Кажу нам да ћемо доле стићи тек кроз један сат. Једна бачена јабука нестаје у зеленој провалији да објави наш долазак. Пошли смо за њом. Падамо као у сну, лако, у великим кружним виражима, пролазећи час кроз тунеле, час кроз траву и густо лишће. Бистри потоци маме нас да се зауставимо. Газили бисмо по плиткој води, пили са камена и лежали у трави гледајући у воз како одлази. Са овим неоствареним жељама стижемо у зачарану долину. Замишљам цвркут птица и све дражи непознатог раја. Али ништа не чујем. Многобројне жене и ниједна гола. Повезане белим марамама, преплануле, босе, све ове жене раде по пољима. Жене које се стојећи огледају у рекама.

вршалица – пољопривредна машина којом се врши жито

вираж – нагао окрет, заокрет; пуштање авиона под нагибом

хитра – спретна, окретна, брза

халва (алва) – оријентална посланица од брашна, меда, масти и других додатака

суцук – кобасица направљена од говеђег или овчјег меса; слаткиш у облику кобасице

Алах – назив за Бога у исламској религији

шалваре – дуге и веома широке турске панталоне, димије

фереца – тамни вео преко лица; део муслиманске народне ношње

долап – орман причвршћен уза зид или узидан

кано, кану, каноа – чамац направљен од коре дрвета, пресвучен кожом

цируси – високи облаци у виду танких, белих праменова, јагањићи

рефлекс – светлост која се одбија од неке површине, одсјај, одраз

кипарис – зимзелени четинар који расте у јужнијим, топлијим крајевима, чемпрес

А реке, међутим, више не теку мирно. Испод беле пене замишљам хитре пастрмке које нико не лови и које за страх још нису дознале. Један млади скакавац са наочарима изненада напушта воз и остаје у зеленој свежини.

У први сумрак прилази нам Вишеград, уз чије бокове светлуга чиста Дрина. Један ужурбани поток громогласно шуми. Још једна река, широка и стишана: огледало за месец који се рађа над црним боровима. Све већа тишина. Замишљам медведе како спавају, славује у гнезду, јагоде које нико не бере, петлове који не мисле на љубав, свеопшту чедност. Затварам очи и истог тренутка изгледа ми као да се воз враћа.

Примичемо се Сарајеву. Град са зидовима од халве и суцука. Алах је упалио све звезде. Шалваре сада леже на столицама, а фереце у долапима. Прозори су широм отворени. Тишина у којој се чује сваки уздах. Збогом, Сарајево! Остај у загрљају твојих верних планина које те чувају од сувишних звезда.

Зора. Силна хука. Напад на воз?

Борба камена и воде. Неретва која цвили и урла без престанка. Иза оштрих планина рађа се црвено сунце које својим продорним погледом гледа истовремено у Мексико. Оног дивљег коња јахао је Том Кен. Ено каноа: један, два, три... Неретва је брза, одмиче кроз маглу на риђем коњу. Индијанци је гоне кроз облак прашице. Уплашени путници гледају у воду која се пуши. Чувајте се отровних стрела. Ено града у камену у коме се крију разбојници и заплашена река. Примичемо се Брзом Јелену који се претвара у старца који клечи на молитвеном ћилиму и клања сунцу које се тек родило. Једну девојку са витким ногама и белим зубима још нико није отео. Усуђује се да гази по Неретви. Понизно сунце дошло је до њених ногу.

Требишњица је пресушила. Види се место на коме понире кад има воде. Место на коме не бисте лежали. Виде се најмање њиве на свету. И људи који их обрађују. И лење змије које леже на сунцу, скоро на сваком камену. Да ли змије једу жито и да ли скачу на воз? Сва зрна су пребројана. Хиљаде гуштера чувају стражу.

На дубоком небу, крај ретких цируса, назире се рефлекс блиског мора. И као да се осећа његов непознати мирис. У овом плавом пространству назире се извртуте једрилице и бели расплинути бродови. Други скакавци неопажено су поседали у фотеље. Једном од њих шапућем како ће видети море и не знам да ли је разумео.

Ево нас, најзад, на крају света. Све престаје, јер се и само небо сурвало под ноге, у плаву, огромну провалију, без краја и почетка. Јесу ли кипариси ова зелена вретена којим се ките сви преостали брегови? А плаве шуме, можда маслине? На супротној страни појављује се нови, узани залив, дубок и плав. На његовој глаткој

Пеђа Милосављевић, *Дубровник*

површини, као љуске, леже бели чамци у пратњи верних сенки на самом дну. Око воза круже галебови. Плаво бескрајно море као да је под самим точковима.

Прве куће и први бродови. Први таласи врућине.

Локомотива објављује пискаво и уморно: Груж!

Дубровачка врата широм су отворена. Улазим за поворком фантома у оклопима кроз облак вреле прашине. Силазим свечано низ камене степенице године 1451. Огледам се у једној фонтани коју су земљотреси уништили 1777. године. Намештам шешир. Вадим мач из корица. Окрећем се на све стране са достојанством авети. Уверавам вас, грађани Дубровника, да сам само један од ваших ванбрачних синова. Гледам у беле прозоре тражећи оно чега се можете одрећи. Али не видим ништа. Госпође једу сладолед у хаљинама из 1932. године. Једина присна сазнања, то су ове позлаћене куће од камена, које се гледају и скоро милују. Између њих ваздух је одуховљен. Улазим на једна врата од хладног камена у свежини и тишини, послушкујући куцаје срца овог града који у ствари још нико није освојио.

Кроз источну капију, са првом тугом, излазим на мало дубровачко пристаниште. Ходам дуж воде, кроз ројеве деце бакарне пути. Први пут видим изблиза ово море голо. у морско дно посуто смарагдом. Две беле једрилице. Два плава облака на белом небу. Седим на најчистијој стени коју сам икад видео. И сликам овај акварел четкицама које умачем у читаво море.

фантом – утвара, авет, сабласт, приказа

авет – утвара, сабласт, привиђење, зао дух

пут – боја коже, тен

смарагд – полудраги сјајнозелени камен

акварел – слика урађена воденим бојама; техника сликања воденим бојама

ЛИТЕРАРНИ КУТАК

- ◆ О чему си размишљао/ла после читања овог текста? Усмено искажи своје утиске. Ако си их записао/ла у *Дневник читања*, прочитај их наглас.
- ◆ Наведи пределе који су закупили пишчеву пажњу. Какви описи природе преовлађују у овом тексту: видни (визуелни) или слушни (аудитивни)? Да ли је природа за писца (аутора) извор:
 - а) радости, лепоте, спокојства или
 - б) туге, неспокојства, незадовољства?
 Усмено образложи своје мишљење.
- ◆ Како разумеш насловну синтагму? Зашто наратор јури за пејзажима? Где их проналази да би задовољио своју потребу за лепотом? Коју би реч ти употребио/ла уместо речи *пошера*? Да ли би та реч променила смисао текста?
- ◆ Размисли постоје ли у природи *поглаћени скакавци* и *пошери који чувају стјражу*.
- ◆ Како би те пејзажне слике изгледале на сликарском платну? Којом техником и којим бојама би најбоље биле представљене?
- ◆ Препричај својим речима описе Чачка, Горњег Милановца, Вишеграда и Сарајева. Које појединости употпуњују слику о тим градовима?
- ◆ Прати текст даље. Следи један помало драматичан опис:
Зора. Силна хука. Напад на воз?
Шта у овом опису делује драматично – кратке реченице или њихов садржај? Шта значи знак питања у последњој реченици?
- ◆ Који путници учествују у призору из ког се рађа *црвено сунце*? Зашто су путници уплашени? Кога је писац маштом сместио у херцеговачки пејзаж? Да ли ти ликови одговарају реалности у којој се аутор нашао?
- ◆ Којим описом се најављују морски предели и пејзажи? Како аутор описује Дубровник и његову историју?
- ◆ Погледај слику *Дубровник* на стр. 345 Читанке и одговори зашто је овај град инспирација сликару за настанак акварела.
- ◆ Зашто је аутор свој доживљај пејзажа прво изразио речима? Да ли је то увод за настанак слике?
- ◆ Протумачи завршне реченице из есеја *Пошера за пејзажима*:
Седим на најчистијој стјени коју сам икада видео. И сликам овај акварел четкицом коју умачем у читаво море.
- ◆ Којим стилским средствима писац оживљава градове и пределе кроз које пролази? Пронађи примере за епитете, метафоре, персонификацију, ономотопеју. Коју функцију има хипербола у последњој реченици текста?

ПЕЈЗАЖ

ПОЈАМ
О
ПОЈМУ

Пејзаж (фр. *paysage* – предео) – слика неког предела или краја у природи, али не са људима или животињама у крупном плану. Као засебну сликарску тему пејзаж су почели да негују холандски сликари у XVII веку, а традицију су наставили многи други сликари, нарочито импресионисти. У књижевности пејзаж означава опис природе или пак њену слику.

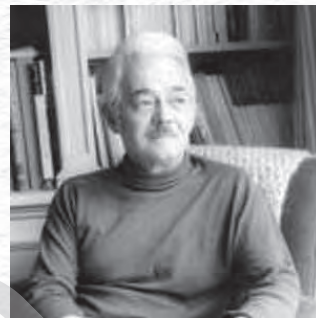
ЕСЕЈ

ПОЈАМ
О
ПОЈМУ

Есеј (франц. *essai*, енг. *essay* – покушај, оглед), краћи књижевнонаучни спис у коме се обрађују разноврсне теме из живота, науке и уметности које захтевају да се о њима размишља и да се на основу њих закључује. Лични став писца, његови погледи на нека питања, доследност у закључивању, озбиљан приступ теми о којој пише, јасан и течан стил – одлике су сваког доброг есеја.

Зачетник есејистичке прозе, француски писац Монтењ (*Montaigne*), у делу *Есеји* обрађује најразличитије теме на начин који је карактеристичан за есејистички приступ. У нашој књижевности есеје су писали и пишу многи писци, а међу њима посебно место заузима књижевни критичар Богдан Поповић и књижевница Исидора Секулић.

Предраг Пеђа Милосављевић (1908–1987), сликар, есејиста, драмски писац. Рођен у Лужницама код Крагујевца. Најпознатија дела: *Између шрубе и тишине*, *Београд*, *Траг на мору* (есеји), *Зойир* (драма).

ДОМАЋИ
ЗАДАТАК

- Присети се неког свог занимљивог путовања.
Напиши састав с темом *Предео којем сам се дивио/ла*.

КУТАК ЗА
РАДОЗНАЛЕ

Дубровник – град, морско пристаниште, лука на обали мора, у подножју брда Срђ, у Хрватској. Био је главни град средњовековне Дубровачке републике. У њему се налазе многобројни историјски споменици: *Кнежев двор* (сада Дубровачки музеј), *Доминикански самостан* из XIII века, *Фрањевачки самостан* из средине XIII века, *Црква Светиої Влаха* из XIV века, градска тврђава са шеснаест кула и други.

Према доступним подацима Дубровник су, почетком VII века, основале избеглице из грчко-римског града Епидауруса (данашњи Цавтат), када су Словени уништили град.

(*Мала Просветина енциклопедија*,
преузети најзанимљивији подаци)

